

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΤΕΥΧΟΣ 5 - 6 (802 - 803)
ΜΑΗΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1931

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

ΣΤΟ ΝΕΚΡΟ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΠΑΝΟΥ ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

27 ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΗ 1931

Με λίγα λόγια, θά ήθελα, τή στερνή ώρα
πού για πάντα μάς φεύγει, νά σε χαιρετήσω,
Πάνε Ταγκόπουλε.

"Αδικη στάθηκε ή μοίρα σου και σκληρή
και πόσο τραγική ή ειρωνεία της... Έσύ ποιη-
τής γεννημένος, έλπιδοφόρος, πού λαχτάρισε
τή ζωή, τόν ήλιο, τή
χαρά της πλάσης, τό
φώς, πού τόσο ζωντανά
τά ύμνησες στους στί-
χους σου—δέν πρόφτα-
σες, δέν μπόρεσες νά τά
χαρής και νά τ' απολά-
ψης. Σέ λύγισε, σε χα-
μόσυρε, σε σύντριψε ή
κακός άέρας, ο ά μοναχι-
κό λιγνδέντρο στή μέση
του κάμπου.

Σέ θυμούμαι, παι-
δί ακόμη, γεμάτο λα-
χτάρα και όρεξη για τή
γνώση, με άσβήστη δί-
ψα για τή λατρεία της
όμορφιάς, κάτω από
τά φτερά του άξιόχατου
μεγάλου πατέρα σου,
σε θυμούμαι πού έπλε-
κες τά όνειρά σου και
δούλευες άκατάπυστα
για τό πνευματικό ιδε-
νικό. Η καρδιά σου
χτυπούσε για ότι άψηλό
και γενναίο κ' ή ψυχή
σου πλημμυρισμένη εί-
ταν από αγάπη.

Μαζί με τή ζωή του «Νουμά» περπάτησε
ή ζωή σου. Ένωσες άληθινά τό άπολυτρωτικό
ψυχικό κήρυγμα κ' αιστάνθηκες όλες τις θλί-
ψεις και τις χαρές του άγώνα για τήν πνευμα-
τική και τή γλωσσική μας αναγέννηση. Ό δη-
μοτικισμός είτανε τό γάλα πού σ' ανάθρεψε, ή
άερας πού σε δυνάμωσε, ή ήλιος πού σου θέρ-
μανε τους πόθους. "Έτσι, νέος πολύ ακόμη,
είδες τους πρώτους στίχους σου, τις «Δροσοστα-
λίδες», συγκεντρωμένους σε διδλίο κι άκουσες
τους πρώτους επάιους για τή μουσα σου.

Γιατί τά χαρίσματά σου είταν άξιόλογα.
"Έφερνες μιá ζωντανή νότα στην ποιήσή μας,
μιá θερμή κ' ένα φώς, σαν εκείνο πού πάντα

ή ψυχή, σου λαχτάριζε και σ' έκανε νά πλανιέσαι
μέσα στην ζωή, πότε πειθαρχημένος μα και
κάποτε άντάρτης.

Δέν ξέρω, μα στα στήθια μου νιώθω τόν ήλιο λαύρο,
νά μη μάφινει νά θεθώ σε ίδιου ρυθμού δεσμά
έλεγε. Και τό παράπονό σου ξεσπούσε.

Γιατί καρδιά, φωνή, καρδιά
σαν ήθελες νά ζήσω
δέν μούδινες τή δύναμη
του άνθρώπου νά μπορώ
κάθε της Μοίρας γύρισμα
με γέλιο ν' άντικρύσω;

"Έτσι, τραγουδίσες
τόν έρωτα με πάθος,
τήν εύτυχία με πόθο, τή
χαρά με φλογερή δίψα.
Μεταχειρίστηκες τή δι-
μοτική μας γλώσσα με
μοναδική έπιμέλεια και
προσπάθεια νά φέρης
μέσα στα ποιήματά σου
όλο τό θαυμαστό της
πλαύτο.

Σύγκαιρα καλλιέρ-
γησες τόν παρό μας λό-
γο. Τά δηγήματά σου,
οί κριτικές σου μελέτες
ή ρυθμική σου πρόζα
δείχνουνα τήν έξαιρετική
και πρωτότυπη παρατή-
ρηση πού είχες και φα-
νερώνουνα πιστά τό δικό
σου τρόπο πού έδλε-
πες τόν κόσμο γύρω μας.

Κι όταν μέστωσες
πιά κι ή πατέρα σου,

ή γίγαντας του «Νουμά», έγεργε στή δύση του
κουρασμένος, άφανισμένος από τόν άδιάκοπο
άγώνα, κ' έμπιστευτηκε στα δικά σου
χέρια τό άλλο πνευματικό του παιδί, έσύ με
λαχτάρα τό δέχτηκες και τό θέρμανες στην
αγκαλιά σου. Η μοίρα όμως των άγώνων δέν
άπόλειψε κι από σένα. Υψωμοί, γκρεμοί, άνη-
φορίες και κατηφορίες σημαδέψανε και πάλι τήν
πορεία του «Νουμά». Και νά, αυτός μένει σή-
μερα όρφανός στή μέση του δρόμου του. Ός
τή στερνή σου στιγμή, ή καημός και ή σκέψη
σου εκεί γύριζε όλοένα.

Τώρα πώς και μάς άφίνεις έτσι γαλήνια
όπως τό πόθησες.

Τελευταία φωτογραφία του, καμωμένη
στο άτελιέ της Nelly's

Νάτανε νάγερνε ή ψυχή μου
σε' άλικά ρείκια του Ύμητου
και με τὰ ρόδα τ' ουρανού
νάσβηνε άγάλια ή δύναμή μου!

Όμως, άγαπημένε Πάνε Ταγκόπουλε, μέ-
νει πίσω σου ή μνήμη άξέχαστη τής ήρωϊκής

σου γενιάς, άληθινά ήρωϊκής, στους λογίς ά-
γώνες για τὰ νέξ μας γράμματα, και πιστεύω
σταθερά πώς μιὰ μέρα τὸ στεφάνι άμάραντο
τής δάφνης θά στηθή άπάνω άπό τὸ λιγόζω
μὰ τόσο πλούσιο και μεστό πέρασμά σου.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

Ο ΣΥΝΕΧΙΣΤΗΣ

Ξαναβγάνοντας ὁ μακαρίτης Πάνος Ταγ-
κόπουλος, ὕστερις ἀπὸ μιὰ μακρόχρονη διακο-
πὴ τὸ Νουμᾶ, καταπιανότανε ἕνα πολὺ δύσ-
κολο ἔργο. Νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργο τοῦ πατέρα
του. Ποιὰ εἶτανε τὰ ἐφοδία του γιὰ τὸ μεγα-
λο αὐτὸ ἔργο; Ὁ Πάνος εἶχε ζήσει βέβαια ἀπὸ
μικρὸς εἶχε ἀνατριφῆ μέσα σὴ σχολιὴ τοῦ Νου-
μᾶ. Ποιητὴς αὐτὸς ἀπὸ φυσικὸ του εἶχε βρεῖ τὴν
εὐκαιρία νὰ ἀναπτύξῃ τὰ μεγάλα χαρίσματά
του, νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ τὸ ἔργο τοῦ πα-
τέρα του, νὰ ζήσῃ, παιδί ἀκόμη ἄπλερο, μέσα
στὴ δημιουργικὴ ἐκείνη ἀτμοσφαῖρα, ποὺ
εἶχανε δημιουργήσει οἱ μεγάλοι ἄγῶνες τοῦ
πατέρα του, στὴν ἱστορικὴ ἐκείνη ἐποχὴ τῶν
μεγάλων ἀγῶνων τοῦ Δημοτικισμοῦ γιὰ τὴν ἐπι-
βολὴ του, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ φωτεινότερη περίοδο
τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς λαγοτεχνίας. Ὁ
πρόωρος θάνατος τοῦ πατέρα του, ὕστερις
ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη καὶ τὴν προδοσίαν τῶν
φίλων τοῦ ἀγῶνα, ποὺ βύθισε στὴν ἀπογοή-
τεψη τὰ τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς του, φέρ-
νει τὸν Πάνο στὴν πρώτη γοαμμὴ τῆς μί-
χης. Εἶναι ὁ φυσικὸς συνεχιστὴς τοῦ ἱστορι-
κοῦ ἐκείνου ἔργου.

Μὰ μέσα στὰ χρόνια ποὺ τρέξαν, τὰ
πνέματι εἶχανε πὰ ἀλλάξει. Ὅσοι μπήκανε
στὸν ἀγῶνα με τὸν ἀπώτερο σκοπὸ νὰ ἀριβά-
ρουνε σὲ μιὰ ἀψηλὴ θέσῃ εἶχανε πὰ καταφε-
ρει τὴ δουλίτσα τους καὶ δὲν εἶχανε πὰ ἀνάγ-
κη νὰ δουλέψουνε οὔτε γιὰ τὸ Νουμᾶ, οὔτε
γιὰ τὸν ἀγῶνα. Οἱ διλογίστοι καὶ οἱ δειλοὶ
εἶχανε ἀποτριβηχτῆ ἀπὸ νωρὶς τρομαγμένοι
μπροστὰ στοὺς διάφορους κίνδυνους ποὺ ἔφε-
νε μαζί τῆς ἢ ἐπαναστατικῆς τους ἰδεολογία.
Ἔνας ἀγέρας φρονημαδὺς εἶχε ἀρχίσει νὰ
φυσᾷ πέρα ὡς πέρα ποὺ ἔκοβε τὴν ἐπα-
νισιατικὴ ὁρμὴ τοῦ ἀληθινοῦ δημοτικισμοῦ.
Ἡ σημαία τῆς μισῆς γλώσσας, ποὺ τό-
σο τὴν εἶχε πολεμήσει ὁ Ψυχάρης σὲ ὄλι-
γον τὴ ζωῆ, κυμάτιζε τώρα κρηφάνι ἀπὸ
τότε ποὺ οἱ ψευδομεταρρυθμιστὲς εἶχανε
καπορθώσει νὰ καβαλίσουνε τὸ Ὑπουργεῖο
τῆς Παιδείας καὶ νὰ πάρουνε στὰ τρομουλι-
ρικὰ χέρια τους τὴ διεύθυνση τῆς ἐκπαίδευσης.
Ὁ Ψυχάρης εἶχε καταστήσει ὁ κοινὸς στόχος.
Καθ' ὅσονοισίνοι, μιστοί, προδότες τοῦ δημοτι-
κισμοῦ θαμπομένοι ἀπὸ τὴ λάμπη τῶν ἀξιο-
μίτων, ποὺ τοὺς χάριζε ἢ προδοσίαν, καὶ ποὺ
μόνο διὰν ὁ Ψυχάρης ἔλαψε νὰ τοὺς λιβανίζῃ

ἀνακαλύψανε πὼς ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἐπιστημονικοῦ
δημοτικισμοῦ εἶτανε πὶο πολὺ δημιουργημα
τῶν φίλων του παρ' ὅσο στείλιζε ὁ ἴδιος
δημιουργός, ὅλοι αὐτοὶ δίνουνε τώρα τὰ χέρια
γιὰ νὰ χτυπήσουνε τὶς ὑπερβολὰς τοῦ
Ψυχάρη· ψυχὰς δειλὰς, ποὺ δὲν εἶχανε ποτὲ
πιστέψει βαθεῖα στὴ δημιουργικὴ δύναμη τοῦ
δημοτικισμοῦ οὔτε στὴν πλατύτερη ἔννοιαν του,
ὀρθῶνουνε τὸ ταπεινὸ τοῦς ἀνάστημα γιὰ νὰ
χτυπήσουνε τὴν ἰδέαν με τὰ δπλα ποὺ τοὺς
χαρίζει τώρα πὰ τὸ ἴδιον τὸ Κράτος.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ Δημοτικισμὸς ἔχει
ἀποχτήσει περσύτερο βᾶθος. Σπρωγμένος
ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ἐξέλιξη τῆς Ἑλληνικῆς
κοινωνίας, ἔλαψε πὰ νὰ ἀποτελεῖ ἕνα στενὸ
κίρηγμα γλωσσικό, ὅπως τὸ φριναζότανε οἱ
ἰδρυτὲς καὶ οἱ θεμελιωτὲς του—ἀντιπρόσωποι
καὶ αὐτοὶ τῆς ἐποχῆς τους—γιὰ νὰ μεταβληθῆ
σὲ σημαία ἀπελευθερωτικῆ ὄλων τῶν κοινωνι-
κῶν ἀποκλήρων, ποὺ μέσα στὸ δημοτικισμὸ
βρῖσκαινε τὸ γλωσσικὸ ὄργανο ποὺ τοὺς χρεω-
ζότανε γιὰ νὰ σπιάσουνε τὰ δεσμὰ τους.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς τὰ προβλή-
ματα ποὺ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ μιὰ ἐπανεκ-
δοση τοῦ Νουμᾶ, στὴν ἐποχὴ τοῦ ὀ θάνατος
τοῦ Δ. Ταγκόπουλου ἔφερνε ἀνεγκυριακὰ τὴ
σημαία τοῦ Νουμᾶ στὰ νεανικὰ χέρια τοῦ με-
γαλότερου παιδιοῦ του, εἶτανε πὶο δύσκολη
καὶ πὶο πολυσύνθετα παρὰ στὴν ἐποχὴ τοῦ
πρώτου ἰδρυτῆ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ περιοδι-
κοῦ. Ὁ ἀγῶνας εἶχε πάρει πὰ μορφὴ καθα-
ρὰ κοινωνικῆ. Ὁ σπόρος ποὺ εἶχε πέσει γιὰ
πρώτη φορὰ ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ Νουμᾶ, εἶχε
ἀρχίσει νὰ ἀναδίνῃ τοὺς πρώτους γλυκοὺς
καρπούς.

Πὼς ἀντιμετώπισε τὰ προβλήματα αὐτὰ ὁ
Πάνος Ταγκόπουλος; Φύση φιλελεύθερη καὶ
ἀνυπότακτη εἶχε καὶ αὐτὸς τὴν ἀδυναμία ποὺ
ἔχουνε ὅλοι οἱ λογοτέχνες στὴν Ἑλλάδα, νὰ
βλέπῃ τὴ ζωὴ αἰσθητικὰ. Νὰ ζητᾷ τὴν ὁμορ-
φιὰ μόνο στὰ παραδομένα πρότυπα δίχως νὰ
ὕποπτεύεται πὼς ἡ ζωὴ εἶναι πολὺ πλιτύτερη
παρὸσο τὴν ἐφινταζόμεσθε καὶ πὼς ὑπάρχου-
νε καὶ ἄλλες ἄπειρες καὶ ἀνεξερευνήτες πηγὲς
ὁμορφιάς μέσα στὸν κόσμον ἐκεῖνον τῶν περι-
φρονημένων καὶ τῶν ταπεινῶν, φτάνει μόνο νὰ
σκίψῃ κανεὶς στοργικὰ ἄπάνω του γιὰ νὰ
τονὲ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ, νὰ ἀκούσῃ τοὺς
παλμούς τῆς ψυχῆς του, νὰ νιώσῃ καὶ νὰ